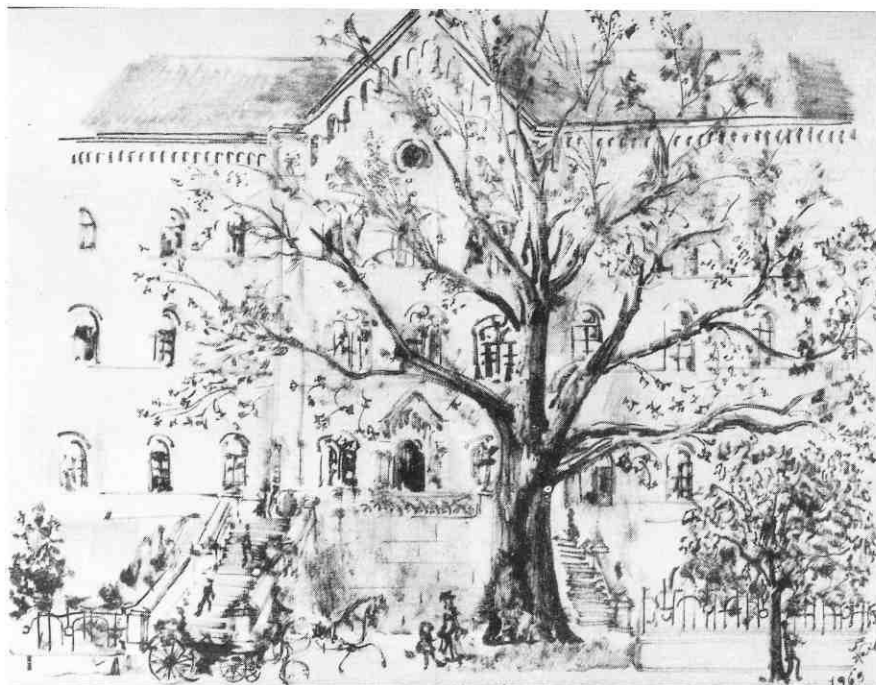

crteži, grafike
1934/1970

moderna galerija
zagreb
25. 9/16. 10. 1970.

tonko maroević

fedor vaić
sveučilište u zagrebu, 1969

Desetljećima već slikar Fedor Vaić ostvaruje se gotovo isključivo u crnom i bijelom; od samog početka shvatio je da mu tuš, nanesen kistom ili perom na papir, pruža mogućnosti cjelovitog izražavanja. Nije potrebno ovdje odmjeravati kakva je iskušnja time izbjegao, činjenica jest da je upravo po toj specijalizaciji u našoj sredini dugo vremena priznavan kao svojevrsan model i prototip crtača — kao crtač par excellence. Nema iole revnijeg čitača koji se nije susretao s njegovim ilustracijama i vignetama, zaštitnim omotnicama i naslovnim stranicama bezbrojnih knjiga, časopisa i novina objavljenim u Zagrebu poslije rata, a uvijek prepoznatljiva i dopadljiva stilizacija učinila je Vaića relativno popularnim.

Premda se »primijenjenim« grafičkim radom široko afirmirao kao specifična pojava, samostalna izložba retrospektivnog karaktera postavlja znatno veće zahtjeve. Osim toga, velika međusobna blizina pojedinih radova (odnosno, mali problemski raspon) prednost je za ilustratora jer ga potvrđuje u vremenu, u nizu sukcesivnih trenutaka kao izrazitu osobnost, ali je opterećenje kod izlaganja jer prevelika sličnost eksponata može izložbu učiniti ponešto monotonom, spriječiti da odgovarajuća pažnja bude poklonjena pojedinim izlošcima. Stotinjak crteža s ove izlo-

žbe (k tome i litografije, ilustracije, fotografije izgubljenih djela, dva akvarela i jedan gvaš) prije svega su posvjedočili homogenost i zatvorenost Vaićeva svijeta. Stilске promjene bijahu tako postupne da se jedva primjećuju, ali u ukupnom zbroju ipak stvarne: prisjetimo li se, na primjer, kod promatranja crteža iz recentna ciklusa »Pjesme nad pjesmama« da je Vaićev stvaralački početak bio u znaku »zemljaškog« programa (Vrtuljak, privatno vlasništvo) postat ćemo svjesni koliki je luk u dosadašnjem radu prošao. Naravno, taj raspon nije bio samo tematski (»od zemlje do neba« — kako nam to idiomatski izraz podmeće), ali nije bilo ni nekih odlučnih stilskih pomaka. Mogli bismo najopćenitije reći samo to da se mirna, neprekinuta, pomalo tvrda linija početnih crteža s vremenom razvezala i razmahala u karakterističan čvornati rukopis usitnjenih čestica. Potez pera ili kista ne služi više toliko da zatvori obrise koliko da nanese stanovitu količinu tuša i formira gipku mrlju što može pokrenuti površinu aluzivno se nastavljajući u okolnoj bjelini. Svedemo li rečeno na »osnovne pojmove« Vaićev razvoj obuhvatit ćemo kao put od linearnog do slikovitog, a do istog zaključka došli su već i mnogi drugi pa (makar prijekim putem) i oni što u najtipičnijim njegovim novijim djelima nalažahu neku »baroknu«, odnosno »rokoko« intonaciju.

Kako to već jest u naravi crteža, većina Vaićevih djela nosi biljeg jednokratne akcije, neponovljive napetosti trenutka: ako poneka crta i može biti dodana gotovo sasvim je nemoguće već povučeno ukloniti. Stoga će svaka manje sabrana gesta izazvati cijelu lančanu reakciju pokreta, te će se katkad, u pokušaju uspostavljanja poremećene ravnoteže, izgubiti prvotna čitkost. »Strah od praznine«, također, može navesti crtača da već do-

vršenu cjelinu prekomjerno razrađuje, pogotovo kad je uvjeren u izuzetnost svog duktusa, po kojem gotovo sve prisvaja u osobni univerzum.

Fedor Vaić je nesumnjivo svjestan vlastite apartnosti, stanovite elegancije i crtačke vještine pa mu je svaki povod jednako dobar i prikladan za ekshibiciju. Ipak, najmanje je razmetljivosti u crtežima bečkih i zagrebačkih građevina. Nije to samo zbog poštovanja stiliziranog starinskog svijeta, kojega auru Vaić najuspješnije evocira, nego i zbog toga što elementi arhitekture predložka daju čvršću osnovicu crtežima, discipliniraju i vode pomalo koketan temperament crtača, dozvoljavajući mu ipak da se (odmjereniije i primjereniije nego u drugim slučajevima) razigra na organskoj silueti ponekog stabla ili čitavog drvoreda. Načelno slični problemi prate Vaića i pri opremi knjiga, samo što se pitanje vrijednosti i svrhe tamo radikalnije nameće. Kad god otmnicu ili naslovnu stranicu odveć slobodno, »slikarski«, tretira (s hipertrofiranim ukrasom, nečistim bojama i kitnjastim slovima) — promašuje, a kad se podvrgne zadanom okviru umije i može ostvariti vrlo čista rješenja.

crteži i grafike virgilija nevjestića

kabinet grafike jazu
12/31. 10. 1970.

zvonko maković

Odmah na početku moramo upozoriti na ovo: svaki jezik ima svoj sistem, određena pravila i zakone koje treba poštivati. Isto nam tako mora biti jasna funkcija jezika i njegova mogućnost upotrebe, i to da je jednim govorom moguće saopćiti stanovite poruke, dok je drugim načinom izražavanja to nemoguće. Plastičke umjetnosti posjeduju zaseban jezik a time i razrađen sistem jezika, pa su prema tome poznati njegovi zakoni i mogućnosti upotrebe. Takav govor svakako treba i drugačije čitati i njegove je poruke nemoguće uklopiti u sistem koji je različit od sistema plastičkog jezika. Unošenje literarnog govora, fabulativnog i narativnog, u područje vizuelnih umjetnosti pogrešna je i nadasve loša metoda koja dokazuje nepoznavanje elementarnih pravila i likovnog »pisanja« i »čitanja«. Virgilije Nevjestić jedan je od čitave čete naših likovnih pripovjedača kojima je literatura mnogo bliža nego ono područje koje smatraju svojim poljem rada. Dakle, odmah ukazujemo na razmimoilaženja i stranputice ovog crtača i grafičara, ali ćemo pokušati bolje razjasniti sistem njegova jezika, njegovu morfologiju i napokon dosege do